

**Escenaris electorals
de futur a Catalunya**

CARLES CASTRO

Periodista d'informació política

Institut de Ciències Polítiques i Socials
WP núm. 215

Barcelona, 2003

L'Institut de Ciències Polítiques i Socials (ICPS) és un consorci creat l'any 1988 per la Diputació de Barcelona i la Universitat Autònoma de Barcelona, institució aquesta última a la qual hi és adscrit a efectes acadèmics.

“Working Papers” és una de les col·leccions que edita l'ICPS, especialitzada en la publicació –en la llengua original de l'autor– de treballs en elaboració d'investigacions socials, amb l'objectiu de facilitar-ne la discussió científica.

La seva inclusió en aquesta col·lecció no limita llur posterior publicació per l'autor, el qual manté en tot moment la integritat dels seus drets.

Aquest treball no pot ésser reproduït sense el permís de l'autor.

Edició: Institut de Ciències Polítiques i Socials (ICPS)
Mallorca, 244, pral. 08008 Barcelona (Espanya)
<http://www.icps.es>

© Carles Castro

Disseny: Toni Viaplana

Impressió: a.bís

Travessera de les Corts, 251, entr. 4a. 08014 Barcelona

ISSN: 1133-8962

DL:

Enlloc no està escrit que l'alternança sigui el destí natural de qualsevol democràcia. Per sustentar aquesta afirmació un xic provocadora hom pot esmentar un munt de països o regions on fa molts anys que manen –o si més no, fan veure que governen– els mateixos, la qual cosa no vol pas dir la mateixa persona. I evidentment es tracta d'ens territorials que trien, mitjançant impecables processos electorals, els seus governants.

Naturalment, parlem d'ens territorials d'una extensió igual o més gran que Catalunya, i no pas de determinats ajuntaments que, com a conseqüència de la composició social dels seus electors, estan condemnats a perpetuïtat a una determinada coloració política.

Així, per exemple, Baviera, amb el doble d'habitants que Catalunya –n'hi ha dotze milions–, porta des del 1966 ininterrompudament governada amb majoria absoluta pels democristians de la CSU. I a Renània Westfàlia (amb tres vegades més el nombre d'habitants de Catalunya, és a dir, 18 milions) l'SPD porta més de 30 anys governant, tot i que no sempre en solitari. De fet, l'actual president de la República Federal, Johannes Rau, va ser màxim mandatari d'aquest *land* durant 20 anys, del 1978 al 1998.

Ara bé, més significatiu encara resulta el que s'esdevé a un territori de referència per a alguns catalans com és el Quebec. Aquesta província canadenca porta diverses dècades governada pels nacionalistes malgrat que la principal força de l'oposició –el Partit Liberal– ha tret més vots en algunes eleccions. En concret, en els comicis de desembre del 1998, el Partit Quebequès va assolir la majoria absoluta de la Cambra de l'Estat amb el 42,7% dels sufragis, mentre que el Partit Liberal va obtenir més vots: el 43,7%.

Aquest fenomen fa pensar que, tot plegat, la delimitació dels districtes electorals té més a veure amb el resultat i la configuració parlamentària que els mateixos vots i pot, en conseqüència, bloquejar l'alternança. Ben cert que s'hi pot objectar que aquest melodrama democràtic no es pot traslladar al cas català atès que Catalunya ha demostrat de forma sistemàtica que és capaç d'oferir majories electorals de signe diferent.

I

Per tal de comprobar el que té d'enganyosa aquesta afirmació només cal extrapolar els resultats de les eleccions generals. I fins i tot es poden triar els més favorables per a la alternança dels darrers deu anys: els resultats de les eleccions de 1996, quan el bloc PSC-IC-ERC va ultrapassar el 51% dels vots, mentre que el centre-dreta (PP i CiU) no va superar el 48%. És a dir, gairebé quatre punts d'avantatge per al conjunt de les esquerres.

Si es projectés aquest resultat (que situava el centre-esquerra socialista al voltant del 40% dels vots) sobre unes autonòmiques, el centre-dreta tindria novament majoria absoluta a la Cambra catalana (69 escons: 44 de CiU i 25 del PP, davant 66: 54 del PSC, 8 d'IC y 4 d'ERC). I no cal esmentar el que passaria si es projectés sobre l'escenari autonòmic el resultat de les generals del 93, ja que, aleshores, el PSC –amb un 34,8% de vot, és a dir, tres punts més que CiU– treuria 48 escons, mentre que els nacionalistes n'obtindrien 49.

La raó d'aquesta clamorosa distorsió és prou coneguda: la divisió electoral de Catalunya en dos tipus de províncies. D'una banda, les províncies sobrerrepresentades –que el propi Estatut sanciona en donar-les un “plus” de diputats–, on un escó “costa” menys de 15.000 paperetes emeses (i representa un mínim de 21.000 electors). Aquest és el cas de Girona (té 17 escons i li pertocarien per pes demogràfic 12); Lleida (en té 15 i li tocarien 8) i Tarragona (en té 18 i li correspondrien 12).

D'altra banda, però, Catalunya compta també amb una província subrepresentada, la qual precisament és la que té més població (i a on l'escó més "econòmic" costa 30.000 vots i representa gairebé 48.000 electors). Com a conseqüència d'aquesta distorsió, Barcelona escull 85 escons però li en tocarien 103.

La prova del paper decisiu d'aquesta distorsió és que si les darreres autonòmiques de 1999 s'haguessin celebrat sobre la base d'unes circumscripcions electorals més homogènies, el resultat hauria canviat substancialment: el PSC hagués obtingut 55 escons –en va treure 52–;

CiU també hagués sumat 55 (un resultat força lògic atès que, de fet, i tot i que els nacionalistes en van obtenir 56, el desenllaç electoral va dibuixar un empat); el PP, 11 –en va treure 12–; ERC també 11 –en va treure 12–, i IC, 3 (els mateixos que va obtenir).

Ara bé, aquesta desviació entre vots i escons té molt a veure amb un altre aspecte que accentua els efectes distorsionadors de l'actual configuració dels districtes electorals: la distribució territorial del vot dels respectius partits. Així, el PSC té més del 80% dels seus vots concentrats a una província subrepresentada: Barcelona (que representa en realitat el 76,3% del cens electoral català). I si parlem de l'esquerra ex comunista, aquesta concentració encara és més elevada: el 87%.

Per la seva banda, el PP ja té menys del 80% dels seus vots a Barcelona (i menys del 79% en les autonòmiques del 95). Però el canvi substancial l'expressen els nacionalistes: CiU només concentra el 70% del seu vot a Barcelona (i això representa 10 punts en relació amb el PSC) i Esquerra Republicana, el 67,6%, la qual cosa va permetre als independentistes obtenir l'any 95 dos escons més que IC, amb 7.000 vots menys al conjunt de Catalunya.

En contrast amb el que passa a Barcelona, a les províncies sobrerepresentades s'esdevé tot el contrari. Per exemple, a Girona (que representa el 8,6% dels electors catalans), CiU concentra l'11,6% dels seus vots (i Esquerra el 13,3%) mentre que el PSC té en aquesta circumscripció el 6,97% del conjunt de vots de tota Catalunya. A Lleida (que representa el 5,9% del cens electoral), CiU obté el 7,73% dels seus vots (i Esquerra el 8,11%), mentre que el PSC no arriba al 5% (un llistó que fins i tot supera el PP, amb un 5,08%). I, finalment, a Tarragona (que representa el 9,2% dels electors catalans), CiU concentra el 9,92% dels seus sufragis, el PP el 10,12% i ERC el 10,96%. El PSC, en canvi, no va gaire més enllà del 8%: el 8,16%.

I què vol dir això en termes reals? Doncs que, si aquesta distribució territorial del vot no canvia, el PSC necessitaria com a mínim tres punts d'avantatge sobre CiU (39,35% contra 36,2%, si partíssim del resultat d'octubre del 99) per treure un escó més que Convergència i Unió

(54-53) i sumar majoria absoluta d'esquerres al Parlament (70 sobre 65). En canvi, qualsevol avantatge del PSC sobre CiU que quedi per sota dels tres punts (tot i que ERC se situï prop del 12% del vot i IC al voltant del 6%) no garanteix ni que els socialistes siguin la primera força parlamentària ni una majoria absoluta d'esquerres a la Cambra (tret que els populars pateixin un daltabaix).

Per contra, 27.300 vots més per al PSC –i això representa menys de l'1% dels sufragis emesos a Catalunya l'octubre del 99, però adequadament repartits i sense necessitat de tocar res a Barcelona– haurien donat la victòria a Maragall i una majoria parlamentària d'esquerra i centre-esquerra. El repartiment en detall fóra el següent: 9.000 vots més del PSC a Girona haurien modificat el repartiment d'escons en passar de 5 PSC/9 CiU a 6 PSC/8 CiU; 12.500 sufragis socialistes a Lleida haurien permès passar de 5 PSC/8 CiU a 6 PSC/7 CiU, i 5.800 vots més del PSC a Tarragona haurien canviat la correlació de 6 PSC/8 CiU a un empat a 7 escons. I el resultat total seria: PSC 55, CiU, 53.

La pregunta és si existeixen aquests vots. És a dir: el PSC hauria de treure 91.500 vots a Girona (i en va obtenir 82.500 el 1999); 68.400 a Lleida (i en va treure 55.963), i 102.400 a Tarragona (i en va obtenir 96.632). Naturalment, a primer cop d'ull, aquests vots hi són de sobres perquè el PSC va assolir en les generals de l'any 1996 120.118 sufragis a Girona (és a dir, 29.000 més dels necessaris per canviar el repartiment d'escons en les autonòmiques); 74.686 a Lleida (6.000 més), i 133.000 a Tarragona (30.000 més).

Ara bé, també cal veure si aquests vots de les generals són en la seva totalitat propis o bé n'hi ha uns quants en préstec. I és que si es tracta de vots en préstec, a les autonòmiques ja tenen un altre receptor: CiU i, sobretot, ERC, que gairebé duplica en les catalanes els seus vots de les generals. Sense oblidar que aquests sufragis que donen suport a Esquerra en les autonòmiques tampoc podrien tornar al PSC sense conseqüències, ja que ERC no té gaire marge de pèrdues si vol mantenir els 12 escons al Parlament (que els socialistes necessitarien per assolir majoria d'esquerres a la Cambra).

En qualsevol cas, sembla que a Girona i, sobretot, a Tarragona sí que existeix un marge de vots propis o exclusius de centre-esquerra socialista (és a dir, d'electors que voten de manera intermitent però que, quan ho fan, només donen suport al PSC) que faria possible arribar als resultats esmentats. Ara bé, es tracta de vots extraordinaris, per a les grans ocasions; és a dir, activats per una mobilització que respongui a la il·lusió del 82 o al dramatisme del 96. En el cas de Lleida, ni tan sols amb aquests vots propis de caire extraordinari sembla factible arribar al resultat necessari per retallar substancialment distàncies amb CiU.

En definitiva, tot això fa pensar que, per tal de revertir el resultat, al PSC li cal arrossegar vots de centre i centre-esquerra no necessàriament ni exclusivament socialistes. Però abans d'abordar aquest aspecte, sembla pertinent fer una petita marrada que ens porta de nou cap a la qüestió essencial de l'alternança; és a dir, a preguntar-nos si Catalunya és capaç d'oferir majories electorals de signe diferent.

II

La primera precisió en aquest sentit és que els canvis de majoria a Catalunya sempre s'han produït en comicis o en escenaris d'un determinat tipus (com ara les municipals o les legislatives). Per tant, i pel que fa a les eleccions autonòmiques, l'escenari català encara no ha expressat una nítida capacitat d'alternança. Podem parlar, doncs, d'una alternança latent –o d'una majoria potencial, com si ens referíssim a la part submergida d'un iceberg– però sense expressió a efecte pràctic.

Sens dubte, aquest fenomen (una societat potencialment capaç d'expressar majories de signe diferent al del seu propi govern o fins i tot d'amagar, durant un llarg període de temps, dins el seu cos social una majoria alternativa) és més comú del que sembla. L'Espanya dels anys noranta presenta justament alguns exemples molt significatius. Només cal fixar-se en el que ha passat als territoris de Llevant, en concret a la Regió de Múrcia i a la Comunitat Valenciana, actuals forats negres del PSOE.

Aquests dos territoris van ser governats fins l'any 1995 per majories gairebé absolutes de centre-esquerra amb un suport electoral per

sobre del 40%. I això es va produir al llarg d'un període de dotze anys, durant el qual el mapa electoral presentava una oposició de centre i centre-dreta feble i fragmentada, incapaç –ni que fos unificant-se en una sola formació– de configurar una majoria alternativa.

Tanmateix, en les eleccions autonòmiques de l'any 1995 –i fins i tot en les generals del 93–, aquests territoris van canviar radicalment de majoria (absoluta en el cas murcià) davant una esquerra que, en el cas del PSOE, es va limitar a mantenir les xifres de vot absolut de les eleccions anteriors.

El curiós del cas és que, paral·lelament, el centre-dreta unificat al voltant del PP va incrementar el seu suport electoral (per exemple, en el cas murcià) en 100.000 paperetes (sempre en relació amb el que sumaven en anteriors eleccions totes les forces d'aquest signe). La pregunta lògica és, per tant, d'on van sortir aquests electors si l'esquerra socialdemòcrata va mantenir els seus vots i l'esquerra postcomunista fins i tot va incrementar en xifres absolutes i en percentatge el seu pes electoral. L'única resposta lògica és que van sortir de l'abstenció. De fet, ja el 1993, quan el PP guanyà per primer cop les eleccions generals a Múrcia, van votar 100.000 electors més que el 1989; és a dir: més de set punts d'increment en la participació.

En definitiva, l'alternança és una possibilitat que molts cops s'amaga a la caixa negra de l'abstenció o que queda a la part submergida de l'iceberg electoral. Altrament dit: aquests territoris de Llevant havien deixat governar els socialistes, una mica per delegació, fins que els seus errors i el seu desgast van provocar que es formés una altra majoria o que la majoria real sortís del silenci i l'autisme electoral. Ningú no s'ho esperava i les dades de partida no feien pensar que fos possible aquest trasbalsament, però el cert és que dins l'abstenció s'amagava un escenari radicalment diferent.

El cas català presenta un avantatge: és possible de saber el que hi ha dins l'abstenció perquè s'expressa en altres eleccions. Però això no vol pas dir que s'hagi d'expressar necessàriament en l'escenari autonòmic malgrat l'atmosfera de final de cicle que sembla que hom viu a Catalunya.

De fet, aquest fatalisme que veu tan difícil que en l'escenari autonòmic s'expressi l'alternança amagada dins la caixa negra de l'abstenció té una raó de pes: l'escenari autonòmic és històricament diferent, amb una lògica i un comportament antagònics, la qual cosa es comprova, per exemple, en comparar els resultats de juny del 99 (eleccions europees i municipals) amb els d'octubre (autonòmiques catalanes).

Naturalment, en ambdós casos hi ha un tret comú que és la baixa participació, però cal assenyalar que, a diferència de les municipals, les autonòmiques catalanes mai no han mobilitzat més del 65% dels electors. En canvi, a la resta d'autonomies –i parlem de les no històriques, que sempre són molt més participatives–, la participació afegida en les autonòmiques en relació amb Catalunya arriba fins a 18 punts: en concret, 16 més a Castella-La Manxa i a Extremadura, i 10 més a Castella i Lleó.

Però, a més, aquesta baixa participació crònica en les autonòmiques catalanes presenta un tret específic molt accentuat: el seu caire selectiu. És a dir, en aquests comicis les zones benestants, que sempre són més participatives, encara ho són més en termes relatius que els barris obrers i populars.

Així, per exemple, a Barcelona la diferència de participació en les generals del 96 entre Sarrià–el districte amb més renda per capita– i Nou Barris –una zona d'extracció obrera– fou de menys de 5 punts. En canvi, en les darreres autonòmiques va ser-ne d'11.

I si es compara la perifèria metropolitana barcelonina amb la Catalunya interior, la diferència és de 10 punts pel cap baix: una participació al voltant del 50% a les grans concentracions obreres i per sobre del 60% a l'anomenada "Catalunya catalana". I són dades que corresponen a unes eleccions autonòmiques –les d'octubre del 99– molt disputades.

Però el més important és que aquestes dades de participació selectiva obliguen a concloure que l'esquerra juga a camp contrari en les eleccions catalanes: és a dir, que ho fa amb un dèficit estructural de vot propi –políticament i sociològica– que per força ha de dificultar l'alternança.

Dit d'una altra manera: si no ho eren el primer cop que es van celebrar, les eleccions catalanes s'han convertit cada vegada més en uns comicis per a classes mitjanes "autòctones". I aquesta circumstància es veu afavorida perquè l'eix natural de confrontació esquerra-dreta ha quedat cada cop més enfosquit i desplaçat per un altre de caire territorial i identitari: catalanisme-espanyolisme, centralisme-autogovern.

Evidentment, això no passa perquè sí. Hi ha dos factors bàsics que ho expliquen. El primer és l'habilitat i la lògica natural del propi govern nacionalista –en combinació amb la malaptesa i la pròpia lògica del govern central–, el qual emfatitza el conflicte en aquest eix: centralisme-autogovern. I el segon és l'aplicació pel centre-dreta al Govern de Catalunya d'un programa social de caire democristià (és a dir, amb forta despesa social –tot i que selectiva sectorialment i territorial– i abundants subvencions, i amb inversió pública en infraestructures limitada però diferida a la iniciativa privada).

Es tracta d'un programa que en una societat relativament pròspera com Catalunya constitueix un anestesiant infal·lible. Si més no, fins ara. I no és casual que CiU mai no hagi tingut temptacions de tirar endavant un programa de caire neoliberal, agressiu, que pogués despertar la majoria "adormida" o portar al primer pla la seva gestió.

D'aquesta manera, la dialèctica electoral s'ha centrat en la defensa dels interessos de Catalunya com a un tot, mentre que l'autogovern ha esdevingut una finalitat en ell mateix (més enllà del que hom fa amb ell). I això encara és així perquè potser cal temps –sobretot segons qui determini l'agenda política– per tal que molta gent interioritzi seriosament (i més enllà del que diuen les enquestes) que en aspectes centrals de la seva vida –com l'educació, la sanitat, les infraestructures o l'ordenació territorial– el Govern central cada cop hi té menys paper i que qui determina la gestió i les prioritats és ja el govern regional.

Per tant, la situació fins ara ha estat propícia a un escenari autonòmic bloquejat, amb un dèficit de pluralitat i una lògica específica i marginal respecte als conceptes mobilitzadors de les esquerres, la qual cosa ha reduït inevitablement la seva base electoral. Això sí, i com a

consol per a l'esquerra, el bloqueig de l'escenari autonòmic ha començat a afeblir-se (com ho han demostrat els mateixos resultats de les darreres eleccions catalanes) i també ho ha fet quant a la participació. En concret, l'any 1999 el creixement de l'abstenció es va produir sobretot a les zones d'hegemonia del centre-dreta nacionalista.

Per exemple, a Manresa i Vic la participació va caure al voltant de 5 punts. I dins la ciutat de Barcelona, a Sarrià i a l'Eixample va caure més de 4 punts. En canvi, a Santa Coloma –tot i que evidentment la participació ja era molt més baixa–, l'abstenció en aquestes eleccions va caure per sota de 2 punts.

Aquesta evolució, tanmateix, no nega que l'escenari autonòmic segueix essent una cita electoral en la qual el paper de les classes mitjanes “autòctones” està sobredimensionat com a conseqüència dels desistiments electorals que es produeixen als altres grups socials.

III

A partir d'aquesta constatació, sembla pertinent analitzar ja les expectatives de les dues grans forces que poden governar aquest país: el centre-dreta i el centre-esquerra. Pel que fa al centre-dreta –és a dir, a la possibilitat del continuisme–, cal insistir a defugir tota mena de determinisme. Així, és un error de perspectiva pensar que l'últim resultat de Jordi Pujol –el 37,7%– representa el cant del cigne de CiU.

Sens dubte, sense Pujol, CiU molt difícilment tornarà a assolir més del 40% del vot. Però això no vol pas dir que el sòl, la base, del centre-dreta català (el qual inclou des d'autonomistes tebis fins a nacionalistes) es trobi molt més per sota del percentatge que va obtenir Jordi Pujol en les darreres autonòmiques.

És a dir, a l'hora de fer comptes convé no prendre com a sòl electoral de CiU el seu resultat en certes eleccions –per sota del 30% o fins i tot del 20% en determinades conjuntures– que no responen a la lògica autonòmica. Tot al contrari, sembla més correcte especular a partir de la màxima quota global del vot de centre i centre-dreta a Catalunya (considerant el conjunt d'aquest sufragi, més enllà del vessant identitari);

un càlcul que, això sí, només és possible de fer en un context de desplegament electoral, és a dir, d'elevada participació.

En conseqüència, aquest exercici es pot fer a partir de dues conteses electorals que, a més d'una alta participació, s'han jugat essencialment a l'eix esquerra-dreta. La primera, les eleccions generals del 1977, ja que va intervenir-hi un subjecte electoral i polític com UCD, la desaparició del qual encara no ha estat coberta satisfactòriament; la segona, les del 1996, perquè són els comicis amb una participació elevada més propers a la nostra realitat actual.

Pel que fa als comicis del 77, podem fer servir les xifres de CDC, Unió, UCD, AP i altres forces de dreta extraparlamentària per veure quant suma aquesta franja electoral que va del centre a la dreta, i per quantificar aquests votants de centre i centre-dreta que –en absència d'un producte únic com UCD– podrien donar suport en les eleccions autonòmiques catalanes a una opció de centre-dreta raonablement catalanista. I que ho farien a més en funció del vot útil davant l'esquerra.

Per esbrinar-ho només cal sumar les quotes electorals d'aquestes quatre forces l'any 77, operació que dona una xifra lleugerament per damunt del 42%. Tot seguit hom resta els espanyolistes irreductibles: és a dir, els vots estratègics que posen la condició identitària per sobre de la dialèctica dreta-esquerra i que se situen al voltant del 4-5% (justament el mateix percentatge que AP i el vot dispers de dreta van sumar a Catalunya el 77). El resultat d'aquesta operació és una quota electoral d'entre el 37-38%. Just la mateixa que van sumar en les primeres autonòmiques CiU i Centristes, i també just la mateixa que va sumar CiU l'octubre del 99.

A efecte especulatiu, no és menys útil fer la mateixa operació amb el simplificat panorama electoral de 1996. En concret, el resultat de sumar el vot de PP i de CiU en aquells comicis dona una quota electoral del 47,7%. Ara bé, si a aquesta xifra se li resta el percentatge que va treure el PP en les darreres autonòmiques del 99 (un 9,5%), el resultat és un 37,6%. És a dir, gairebé el mateix que va obtenir Jordi Pujol en les eleccions catalanes d'octubre del 99: el 37,7%.

Sembla un simple joc de mans, però permet deduir que CiU ha fet seva –sobretot en les autonòmiques– una part molt important del vot centrista orfe des de la desaparició d'UCD (i que a Catalunya oscil·lava entre un 17% i un 19%).

Això sí, aquesta assimilació de vot centrista és variable i manté un estira-i-arrotonsa amb una altra força que pretén ocupar l'espai de centre-dreta: el PP. Així, a les generals, el repartiment entre nacionalistes i populars d'aquests vots orfes canvia i sembla girar al voltant del 50%. La justificació d'aquesta hipòtesi es fonamenta en les operacions següents:

Convergència més Unió van sumar més del 22% del vot en les generals de l'any 1977, però des del 86 fins al 96 el seu sufragi ha oscil·lat entre el 32% (és a dir, 10 punts més) i el 29% (7 punts més). Si es recorda que el vot orfe d'UCD girava fins al 19% i se li resten els 7 punts que, com a mínim, suposadament van a raure a CiU en les generals, queden gairebé 12 punts flotants. Tanmateix, si aquests 12 punts s'afegeixen a la quota originària d'AP (gairebé 4 punts que es poden arrodonir al voltant de 5 si s'hi inclouen els vots dispersos de la dreta i l'extrema dreta el 77), el resultat és el 17-18% dels populars en les eleccions generals dels anys 93 y 96.

Ara bé, com ja s'ha esmentat, en les autonòmiques catalanes el factor del vot útil canvia els destinataris i el repartiment del vot de centre, i emmena els orfes d'UCD –molts dels quals virtuals, ja que no van arribar a conèixer aquesta formació política– a repartir-se en una proporció diferent entre CiU i PP.

Així, en els comicis catalans, un 75% del vot centrista (el qual equival aproximadament a un 15% del total dels votants) sembla donar suport a CiU. I si aquest 15% es suma al 22,5% inicial (del 1977), propi i fidel de Convergència més Unió, el resultat final es situa en el 37,5%, que és més o menys el resultat de CiU l'octubre de 1999.

El 25% restant d'aquest vot centrista orfe –és a dir, fins a 4 punts– es pot sumar al 4%-5% d'espanyolistes recalcitrants (AP i altres dretes del 77) i el resultat dóna el 9 i escaig per cent que va obtenir el PP en les darreres autonòmiques.

Naturalment, aquest repartiment s'ha de mantenir per tal que CiU pugui continuar aspirant a ser la primera força a Catalunya. Ara bé, dins d'aquesta barreja aleatòria de xifres cal recordar que el llistó del PP en unes autonòmiques pot arribar al 13% (en unes catalanes amb forta participació, com les del 95). Això podria significar que, si es manté el 47-48% com a percentatge total del vot de centre i centre-dreta a Catalunya en unes eleccions de participació relativament homogènia i per tant representatives, la quota electoral de CiU és susceptible de baixar per sota del 35%.

IV

Aquesta expectativa obliga a plantejar-se la definició de CiU després de Pujol. Una qüestió pertinent perquè dins la coalició nacionalista conviuen dos pols. D'una banda, la CiU catalanista i centrista, una mena de pujolisme sense Pujol i amb un liderat a la recambra que semblava personificat en Josep Anton Duran Lleida. D'altra, la CiU sobiranista i dels anomenats "talibans quebequesos", que pretén fixar l'espai de centre nacionalista i evitar fugues envers Esquerra, però que corre el risc que una part nombrosa del vot de centre, autonomista, moderat o "aideològic" no la segueixi (si més no, com ho feia fins ara en les autonòmiques).

És a dir, com a conseqüència d'aquesta estratègia, CiU es podria quedar en les autonòmiques amb només un 40% dels vots orfes de l'UCD, o sigui, al voltant de 7 punts (els quals s'afegirien al 22,5% d'exclusius i incondicionals nacionalistes). Per a Convergència i Unió, el resultat d'aquesta operació fóra baixar per sota del 30% ($22 + 7 = 29$; és a dir, el 29,6% de les generals del 96; el 29,3% de les europees del 99; el 28-29% de les generals del 2000; el 26-27% de les municipals del 99, o el 27-28% de les autonòmiques del 1980).

Aquest eventual escenari obliga a preguntar-se per la resta dels vots centristes orfes; i parlem de gairebé 12 punts. Doncs bé, si actualment en les autonòmiques el PP s'enduu ja 4 ó 5 punts (un 25% del total), en queden 7 ó 8 flotant, dels quals el Partit Popular –sempre que presenti un candidat competitiu– es podria emportar encara la meitat: 4 més. En total

són 8 ó 9 punts, els quals, afegits al 4-5% d'incondicionals (percentatge que el PP treia en les autonòmiques dels anys de plom: 1988 i 1992), equivalen al 13% de 1995 amb Vidal-Quadras al capdavant dels populars.

Ara bé, arribats a aquest punt no podem pas oblidar que encara queden vots orfes de centre: 3, 4 punts... En xifres absolutes, poden arribar a ser 200.000 electors, amb una participació com la del 96. Però com que en les autonòmiques baixa la participació i molts d'ells romandran a casa, sembla raonable deixar-los a la meitat: 100.000, que és si fa no fa la xifra mínima de votants de centre que suposadament –amb els resultats del 99– donen suport a les esquerres a les municipals (“infidelitat” que podrien repetir en unes autonòmiques).

Con ja hem dit, la CiU sobiranista no és l'única opció. Hi ha una CiU catalanista i centrista, és a dir, un nacionalisme de contingut social democristià obert i amb poc èmfasi en les aventures autodeterministes (la qual cosa convertiria CDC en el guardià del flanc nacionalista per evitar fugues cap a l'Esquerra sobiranista).

L'avantatge per al centre catalanista d'un liderat d'aquestes característiques –si més no, des d'una interpretació freudiana, sempre necessària en un país donat a la introspecció– és que apareix com el substitut natural de Jordi Pujol davant els electors centristes. En qualsevol cas, una opció com aquesta (la qual també vol dir: catalanisme amb tots els certificats necessaris però sense posar en qüestió la unitat de l'Estat) podria garantir de nou més del 50% i, fins i tot, més del 75% dels vots orfes del centrisme (sempre, és clar, que el centre-esquerra presentés un candidat poc atractiu).

Aquest supòsit implicaria de nou per a CiU una quota electoral per sobre del 35%; un percentatge que amb l'actual distribució territorial de vot –i combinat amb un sistema electoral que no canviarà a curt termini i que penalitza les esquerres no nacionalistes– podria congelar de nou l'alternança.

Aquest pronòstic, però, podria modificar-se radicalment –fins i tot amb el millor candidat possible de CiU– si el centre-esquerra socialista aconseguís arrossegar un 40% dels vots i, a més, optimitzar el seu

repartiment territorial per tal de treure'ls més rendibilitat. Ara bé, la viabilitat d'aquesta hipòtesi exigeix veure quina és la situació del centre-esquerra i quines són les seves expectatives. En altres paraules, cal repassar quins han estat els resultats més recents del PSC: el 39,4% en les generals del 96, el 37,35% en les municipals, el 34,6% en les europees i el 37,8% en les autonòmiques.

Per tant, durant els quatre darrers anys, el Partit dels Socialistes ha expressat una estabilitat a l'entorn del 35-40% del vot, la qual no s'havia produït ni en el millor moment dels anys 80 (quan, com a mínim, en les autonòmiques no passava més enllà del 30%). La seva situació és, doncs, òptima com a punt de partida i palesa una notable revitalització en un partit que va participar a la governació de l'Estat i que en alguns flancs no s'ha renovat gaire.

V

Ja s'ha vist al llarg d'aquesta anàlisi que, per tal de guanyar, el centre-esquerra ha menester de com a mínim tres o quatre punts de marge sobre CiU –la qual cosa vol dir fregar el 40% dels vots–. I alhora s'ha vist també que al PSC li cal millorar la seva distribució territorial del vot si vol neutralitzar l'avantatge de CiU en les circumscripcions sobrerrepresentades.

Quines són les fórmules per assolir aquest objectiu? Doncs les de sempre: aconseguir desmobilitzar els electors contraris i mobilitzar tots els potencials votants propis.

Pel que fa al primer factor, ja es va palesar en les darreres autonòmiques (ni que fos pel propi cansament després de vint anys amb el mateix president) tot i que de forma minsa, com ho prova el fet que CiU perdés gairebé 140.000 paperetes en relació amb el 95. De fet, l'exemple més il·lustratiu d'aquesta estratègia l'ofereix l'alcalde Clos en les municipals de Barcelona, una ciutat amb majoria electoral de centre-dreta quan tothom va a votar. Clos, però, no només va arrossegar el 1999 el vot dual (necessari però no sempre suficient), sinó que va propiciar el suport passiu de molts votants de centre-dreta que van romandre a casa.

El que cal fer per aconseguir aquest miracle no és gens fàcil d'establir, però sembla que exigeix combinar l'obra feta –o bé una potencial capacitat de gestió i de liderat– amb un tarannà formal i conceptual que il·lusioni els propis i tranquil·litzi els contraris.

El segon i més decisiu factor per guanyar uns comicis passa –en el cas del PSC– per aconseguir mobilitzar tots els potencials votants del centre-esquerra socialista (gairebé el 40%, segons les xifres del 96). Ara bé, per assolir aquesta fita cal establir el perfil d'aquests votants: és a dir, definir quina pot ser la seva identitat i actitud dins el complex ventall del centre-esquerra a Catalunya.

Amb aquesta finalitat tornem a la divisòria que hem fet servir a la primera secció d'aquesta exposició: vots eventuais però exclusius (electors que no solen votar cap altre partit) i vots en préstec. Aquesta revisió s'ha de fer per circumscripcions atès que les situacions són força diverses, com de fet ho és la mateixa Catalunya.

Així, en el cas de Barcelona, tot i que el resultat de Maragall l'octubre del 99 va ser molt bo (amb prop del milió de vots –948.000– i un percentatge del 40%), les xifres absolutes indiquen que encara queda una reserva de vot. Una reserva imprescindible d'explotar per part dels socialistes perquè cal no oblidar que CiU, ni que sigui amb l'ajut del vot dual de centre-esquerra, ha arribat a treure el mateix nombre de vots absoluts que Maragall a Barcelona província: 949.000 l'any 1995 (i més encara el 1984).

Aquest objectiu de millorar el cabdal de paperetes no hauria de ser difícil d'assolir per als socialistes. L'any 1996 el PSC va obtenir en les generals 1.200.000 vots a Barcelona; és a dir, un quart de milió més que l'octubre del 99. I això es va produir en paral·lel a un resultat de CiU per sobre dels 800.000 vots –gairebé el mateix que en les darreres autonòmiques– i d'IC al voltant dels 260.000 sufragis.

Dit això, i com que l'únic partit que ha crescut sensiblement en nombre de vots en les autonòmiques del 99, en relació amb les generals del 96, ha estat ERC –uns 70.000 sufragis– es pot interpretar que la resta de votants de centre-esquerra en aquelles generals –més de 150.000

electors– passen a l'abstenció. I això sense comptar-hi els 140.000 electors d'IC en les generals de 1996 que l'octubre del 99 van romandre a casa o que –en una proporció difícil de quantificar– van votar el PSC. Aquesta darrera xifra eleva encara més la reserva d'abstencionistes del centre-esquerra que només voten en les generals.

Per tant, en el cas de Barcelona sembla clar que el centre-esquerra representat pel PSC només ha de recórrer a les seves reserves de vot per créixer, però amb un important matís. Es tracta d'un vot extraordinari, que ha de sentir-se molt motivat per anar a les urnes i que només s'ha expressat –deixant de banda l'any 96 i el 82– en les generals del 86 i, d'una manera força més parcial, el 93 (comicis en els quals el PSC va ultrapassar de llarg el milió de vots a Barcelona província).

Però més enllà d'aquest caire extraordinari –i parlem d'ultrapassar el 40% dels sufragis en la circumscripció de Barcelona–, el fet que aquest vot només s'hagi expressat en les eleccions generals espanyoles no implica necessàriament un perfil ideològic o identitari tancat. Per exemple, poden ésser vots d'esquerra no catalanista, però també pot tractar-se d'un sufragi de centre-esquerra tebi o “aideològic”.

Abans de prosseguir sobre aquest important aspecte, és convenient completar la resta de circumscripcions on el creixement resulta més decisiu per al PSC davant la força de Convergència i Unió. Així, en el cas de Girona, la situació de CiU sembla gairebé inassolible: 137.000 vots en les eleccions autonòmiques i una xifra similar en les generals. En canvi, el PSC –que va obtenir 120.000 sufragis en les generals del 96– sembla que podria arribar amb els seus votants eventuais exclusius a les 100.000 paperetes. Es tracta, tanmateix, d'una xifra insòlita, atès que ni l'any 93, ni el 86 ni fins i tot el 82 –amb molts vots en préstec–, el PSC va assolir més enllà dels 90.000 vots.

Cal recordar, això sí, que n'hi hauria prou amb arribar a 92.000 sufragis per neutralitzar l'aclaparador avantatge de CiU en escons (i passar d'una correlació de 4-9 a una altra de 5-8). El problema per als socialistes és que fins i tot arribar a 92.000 paperetes requereix un esforç de mobilització notable. En realitat, estem parlant d'arrossegar a les urnes

gairebé 20.000 votants més que l'any 99 (al voltant del 4% del cens electoral de Girona), ja que als 82.500 sufragis socialistes de les darreres autonòmiques caldria restar-los els gairebé 10.000 que corresponen a Iniciativa (cal no oblidar que es tractava d'una llista conjunta).

En conseqüència, per tal que els socialistes aconseguissin modificar la correlació de forces a Girona cal pensar en una mobilització extraordinària, o en una eventual deserció d'aquells votants de CiU que s'identifiquen amb posicions de centre-esquerra i que l'octubre del 99 encara es van mantenir fidels a la coalició nacionalista.

El cas de Lleida, com ja s'ha dit, és encara més complex perquè els vots propis del PSC no van gaire més enllà de 60.000, mentre que per neutralitzar l'avantatge de CiU (al voltant de 90.000 sufragis) i reduir la diferència en escons de tres (8 a 5) a un (7 a 6) el PSC necessita gairebé un total de 70.000 paperetes.

L'esforç dels socialistes en aquest cas s'ha d'orientar no només a mobilitzar tot el vot extraordinari propi (un 7% del cens electoral provincial), sinó també a atreure el vot dual de les generals: bàsicament del centre-esquerra catalanista que vota ERC i que, en el cas de Lleida, per mantenir l'actual representació d'un escó té encara un marge amplíssim de transferència, de gairebé 10.000 paperetes.

Finalment, a Tarragona els vots propis socialistes ultrapassen els 100.000 però no pas gaires més, ja que els 133.000 sufragis del 96 inclouen molt vot en préstec conjunturalment. I, a més, aquests més de 100.000 votants només s'expressen en les generals (per exemple, 105.000 l'any 93 i el 86).

Això vol dir, en relació amb les darreres autonòmiques –quan Maragall va obtenir 96.000 paperetes, però amb gairebé 10.000 vots afegits potencialment per IC–, que el PSC, si, com a mínim, vol empatar en escons amb CiU a Tarragona, necessita mobilitzar entre 15.000 y 20.000 electors eventuais propis.

VI

En aquest punt, cal tornar sobre la identitat de tots aquests votants eventuals de centre-esquerra que el PSC necessita per guanyar clarament i situar-se, per exemple, al voltant d'1.300.000 sufragis. Catalanistes?, espanyolistes? La resposta l'ofereix un estudi de l'ICPS signat per Isidre Molas i Oriol Bartomeus (*Els espais de frontera entre els electorats*). Aquest estudi conclou que el millor resultat del PSC es produeix quan, sense abandonar el seu espai més poderós i específic –el de centre-esquerra i esquerra tant català com espanyol–, arrossega vots per sota d'aquesta línia (més espanyol que català i fins i tot únicament espanyol, que probablement només vota en les eleccions d'àmbit estatal), però, alhora, atreu els vots d'esquerra i centre-esquerra més català que espanyol (és a dir, just el que passa també en les eleccions generals, quan l'expansió del vot socialista només deixa sense envair l'espai, minoritari, de centre-esquerra solament català –una frontera gairebé exclusiva de CiU i ERC–).

El dilema del PSC sembla, doncs, força complex, ja que necessita créixer en dues direccions obertament contraposades de l'eix identitari (i, alhora, com si es tractés d'un exercici de funambulisme, no neguitejar els electors de centre i centre-dreta pel fet d'alienar-se el seu suport passiu). Malgrat tot, els socialistes semblen haver trobat la fórmula adient. D'una banda, tenen el PSC com a referent d'un catalanisme en positiu envers Espanya: una referència bàsica per al seu electorat més natural, sempre que aquest partit guanyi en vitalitat, renovació i capacitat d'aplicar una pedagogia que faci entendre als seus electors menys catalanistes que les autonòmiques són ja els comicis que més afecten la seva qualitat de vida. I d'altra banda, els socialistes compten amb una plataforma com ara Ciutadans pel Canvi per atreure el vot de centre-esquerra catalanista sense disciplina partidària i que, en el fons, en les autonòmiques patia una certa orfandat política: el PSC no li semblava prou catalanista ni sobirà CiU no és una força autèntica de centre-esquerra i ERC ha introduït un concepte de ruptura dràstica amb l'Estat que pot fracturar identitats.

I el que és més important per als socialistes catalans: al capdamunt d'aquestes plataformes la fórmula s'arrodona amb Pasqual

Maragall; un candidat que és capaç de personificar una síntesi molt equilibrada del conjunt de sensibilitats electorals que poden sentir-se atretes per la marca PSC-CpC, però que, alhora, compta –segons tots els sondeigs– amb el carisma i l'experiència de gestió necessaris per arrossegar una franja significativa dels votants “aideològics”.

Tot això fa pensar que el futur electoral de Catalunya no està escrit i avui per avui està més obert al canvi que mai.